E-ISSN : 2181-4341
https://wordlyknowledge.uz
IMPACT FACTOR(SJIF) : 3,934

ALTERNATIV TIBBIYOTDA TERMINLARNING AHAMIYATI

Matveeva Irina Aleksandrovna
Andijon davlat universiteti, Xorijiy tillar fakulteti katta o`qituvchisi

Annotatsiya: Tibbiyot sohasi o`zining terminlarga boyligi bilan boshqa sohalardan ajralib turadi. Ushbu maqolada ingliz va o`zbek tillarida qo`llaniladigan terminlarning lingvistik xususiyatlari, o`ziga xosligi, tarjima mexanizmi haqida so`z boradi.
Kalit so`zlar: Termin, atama, lingvistika, tarjima, xususiyat, mexanizm, abbrevatsiya.

KIRISH

Termin (shu jumladan ilmiy-texnik atamalar va tashkiliy-ma'muriy hujjatlarning atamalari) - bu har qanday o'ziga xos tabiiy yoki sun'iy til birligi (so'z, ibora, qisqartma, belgi, so'z va harflar birikmasi, so'z va raqamlar birikmasi), o'z-o'zidan shakllangan yoki maxsus ongli jamoa shartnomasi natijasida og'zaki shaklda yoki boshqa rasmiylashtirilgan shaklda ifodalanishi mumkin bo'lgan maxsus terminologik ma'noga ega bo'lib, tegishli shartnomaning asosiy xususiyatlarini juda aniq va to'liq aks ettiradi va u fan va texnika taraqqiyotining ma'lum darajasida muhim bo'lgan tushuncha hisoblanadi. Termin - mazmun jihatidan tegishli mantiqiy-kontseptual tizimning ma'lum bir birligi bilan majburiy ravishda bog'langan so'zdir.

ASOSIY QISM

Terminning lingvistik xususiyati nimadan iborat degan savol tug`iladi. Birinchidan, atama adabiy til leksik tizimining ajralmas organik qismidir. Ikkinchidan, atamalar boshqa so‘z turkumlaridan o‘zining ulkan axborot boyligi bilan ajralib turadi. Ilmiy-texnik atamada ilmiy yoki texnik tushunchaning eng aniq, konsentrlangan va iqtisodiy ta'rifi berilgan.

So'zlarning maxsus leksik kategoriyasi sifatida atamalarning o'ziga xosligi shundaki, ular ishlab chiqarish va ilmiy faoliyat jarayonida yaratiladi va shuning uchun faqat tegishli ilmiy va ishlab chiqarish voqeligiga, ya'ni makro kontekstga ega bo'lgan odamlar orasida ishlaydi. Shuning uchun, nutq aloqasida bir ma'noliligi vaziyat yoki lingvistik kontekst bilan ta'minlangan oddiy so'zlardan farqli o'laroq, atamaning bir ma'noliligi ekstralingvistik makrokontekst yoki lingvistik mikrokontekst bilan tartibga solinadi.

Ingliz ilmiy-texnik terminologiyasida bir nechta tarkibiy qismlardan tashkil topgan juda ko'p atamalar mavjud. Misol uchun:

read-writeheadformagnetictapeunit- magnit lenta bloki uchun o'qish-yozish boshi

dynamicpulsestorageunit(dinamik triggerlardagi kompyuter xotirasi)[1].

Bunday ko'p komponentli atamalar, tilshunoslarning fikriga ko'ra, ikki turga bo'linadi:

1) iboraning ajratilmaydigan terminlari;

2) iboraning ajraladigan terminlari.

Turg'un terminologik iboralarni qo'shma so'zlarga - atamalarga qaraganda tarjima qilish ancha oson, chunki ulardagi barcha komponentlar grammatik jihatdan yaratilgan bo'lib, ular orasidagi semantik munosabatlarni ochishga yordam beradi.

Grammatik dizaynni atama-iboralarda ifodalash mumkin:

- qo'shimchalar (*taillessplane,selectivecommunication*);
- predloglar (*systemofaxes,systemofequations*);
- tugatish (*threewheeledbycicle,controlledsystem*).

Affikslarning ko'proq yoki kamroq aniq ixtisoslashuvi biologik va tibbiy terminologiyada amalga oshiriladi, ya'ni atamalar asosan lotin va yunon ildizlaridan qurilgan. Misol uchun,

- birlik otlar uchun *-us [s]* qo'shimchasi, ko'plik otlari uchun *-i [ai]* qo'shimchasi: *alveoli* - alveolalar;

[1]Розенталь, Д. Э. Словарь-справочник лингвистическихтерминов[Текст]/ Д. Э.Розенталь– М.:Просвещение ,2017. –543b.

E-ISSN : 2181-4341
https://wordlyknowledge.uz
IMPACT FACTOR(SJIF) : 3,934

- *-um [m],* qo'shimchasi, birlik otlar uchun va ko'plik otlari uchun *-a* qo'shimchasi: cranium - *crania* (miya).

Ingliz tilidagi *dis-, en-* prefikslari biologik atamalarni yaratishda keng qo‘llaniladi. Misol uchun:

disafforest (o'rmonlarni kesish)
disbranch(novdalarni kesish)
enfeeble (zaiflashtirish)
engraft (emlash uchun)
enrich (urug'lantirish) va boshqalar.

Ilmiy-texnik terminologiya milliy tilda unumsiz, samarasiz va umuman yo‘q qator qo‘shimcha va prefikslarning qo‘llanilishi bilan tavsiflanadi. Demak, ingliz tilining termin yasalish tizimida quyidagi unumsiz qo`shimchalar keng qo`llaniladi:

- *-ment(treatment,filement);*
- *-ance,-ence(inductance,divergence).*

Termin yasalish tizimida *-wise* qo`shimchasi keng qo`llanib, “yo`nalishda, parallel” ma`nosini beradi:

- *streamwise*
- *slantwise*

XULOSA VA MUNOZARA

Zamonaviy tibbiyot fanida asosan lotincha atamalar yoki yunon tilining leksik elementlaridan foydalaniladi. Ba'zi tibbiy atamalar eskirgan va foydalanilmay qolmoqda, boshqalari o'z ma'nosini o'zgartirmoqda va yangi ilmiy tushunchalarni ifodalovchi yangi atamalar paydo bo'lmoqda.

Tibbiyot terminologiyasi - bu turli mutaxassisliklar shifokorlari tomonidan qo'llaniladigan til. O'quvchi va tinglovchiga tushunchalar bilan bog'liq holda tushunarli bo'lishi kerak.

Adabiyotlar:

1. Розенталь, Д. Э. Словарь-справочник лингвистических терминов[Текст]/ Д. Э.Розенталь– М.:Просвещение ,2017. –543b.
2. АксеноваГ.Н.,КожуховаН.Е.,ШарапаА.А.Особенностилингвистическогоилогико-понятийного аспектов изучения медицинских терминов//http://www.bsmu.by/bmm/04.2004/42.html.
3. Англо-русский медицинский энциклопедический словарь(подред.акад.Чучалина А.Г.)– М.,2015.
4. АрнольдИ.В.Стилистика.Современный английский язык:Учебник для ВУЗов7-еизд.-М.: Флинта:Наука, 2005.–384b.
5. Капанадзе Л.А.Опонятиях «термин» и «теминология» //Развитиелексики.М.,2015.b.75 –86.
6. www.ziyonet.uz